

Knut Helle ved sit værk har givet forskningen den til dato mest grundige og systematiske kulegravning af nogle helt centrale aspekter af det norske højmiddelaldersamfunds magtstruktur og udvikling.

Karsten Fledehus

Dokumente und Untersuchungen zur inneren Geschichte der drei Birgittin Klöster Bayerns 1420–1570, I–II. *Bearb. von Tore Nyberg*. Quellen und Erörterungen z. Bayer. Geschichte, München 1972 og 1974. 452+458 s., 9 ill.

Ligesom 700-året for Claras død 1254 – og for Bonaventuras 1274 – medførte en række nye udgaver og fremstillinger, således gav 600-året for den hellige Birgittas død i Rom 1373 anledning til adskillige publikationer samt fester både i Sverige og Rom. Det betydeligste internationale bidrag er de to tykke bind, der udkom på begge sider af jubilæet som Neue Folge Bd. XXVI, 1–2 i den fornemme udgivelsesserie, der udsendes af det bayerske videnskabsakademis historiske kommission. Emnet er Dokumenter til og undersøgelser af de tre sydtyske birgittinerklostres indre historie 1420–1570. Udgiveren er den svensk-danske Birgitta-forsker, fil. dr. *Tore Nyberg*, der takket være en række stipendier havde lejlighed til langvarige ophold i Bonn og München i 1960'erne med mulighed for omfattende forarbejder til den nu foreliggende udgave. Dokumenterne er det primære, teksterne fylder tæt ved 800 sider, fordelt på 245 numre, mens undersøgelserne er begrænset til en 112 sider stor indledning. Dertil kommer 128 s. registre og 7 sider illustrationer.

I indledningen gøres der først rede for forskningssituationen og den kildemæssige overlevering. Derefter følger en kort oversigt over birgittinerordenens historie i Bayern med forklaring på udgavens tidsafgrænsning. 1420 blev der opnået pavelig tilladelse til at oprette et birgittinerkloster i Oberpfalz, og det førte til grundlæggelsen af *Gnadenberg*, der i 1459 blev moderkloster for et nyt kloster i *Maihingen* i grevskabet Öttingen. Endelig blev det tredje kloster grundlagt i *Altomünster* i hertugdømmet Bayern i 1488 som datterkloster af *Maihingen*. 1570 var klosterlivet ophørt i *Gnadenberg* og *Maihingen* som følge af reformationen, og *Altomünster* gennemgik en reform i Tridentinerkonciliet's ånd.

Historikere, der arbejder med de danske birgittinerklostre, Maribo og Mariager, må absolut benytte denne publikation. Grundlæggerne af *Gnadenberg* var Erik af Pommerns søster Katharina og hendes ægtefælle pfalzgreven, hertug Johann af Neumark, som igen var Christoffer af Bayerns forældre. Klosters grundlæggelsesperiode fra 1420 til indførelsen af den strenge klausur 1451 falder delvis sammen med de store stridigheder mellem pave og koncil, som medførte pavelige dekretter, der i årene 1422–35 gjorde det umuligt at oprette nye birgittinske klostre, som opfyldte Birgittas bestemmelser.

Trods udgavens omfang er der ikke tale om fuldstændighed, og det indledende kapitel 5 om principperne for udvalget af dokumenter og for de medtagne udtog af håndskrifter bliver derfor af allerstørste vigtighed, så meget mere som den gangse diplomatisk (kronologiske) rækkefølge af teksterne er fraveget til fordel for en systematisk. I betragtning af den negative holdning til al udgivervirksomhed, som for tiden er almindelig hos de fleste bevilgende fonde, er det forståeligt, ja, prisværdigt, at en udgiver forsøger sig med en ny ydre form, og det ville være urimeligt at forvente fuldkomne resultater. Retfærdigvis må det indrømmes, at *Tore Nyberg* er nået overordentlig langt m.h.t. sit hovedformål: at belyse de tre klostres indre historie, idet der er opnået stor alsidighed i udvalget samtidig med, at den indledende tekst er begrænset til et minimum.

Men når udgiveren har foretrukket en kildeudgave frem for en historisk fremstilling, der på grundlag af dokumenterne kunne belyse klostrenes interne organisation og det religiøse liv, som foregik der, skyldes det nok, at han med sin udgave tillige har ønsket at fremlægge det rige kildemateriale som et bidrag til birgittinerordenens almindelige europæiske historie. Set fra en dansk eller nordisk synsvinkel er interessen for en sådan materialesamling væsentlig større end for de specielle, sydtyske forhold, selv om Gnadenbergs grundlæggelsehistorie og dette klostres og de to datterklostres videre skæbne viser et for birgittinerordenen helt usædvanligt forløb.

Det føles som et væsentligt savn ved udgaven, at der ikke i tilknytning til kapitlet om udvælgelseskriterierne er føjet en kortfattet arkivoversigt, der kunne give benytterne en bedre fornemmelse af omfanget og arten af det udeladte arkivmateriale, og hvor man skal søge det. Her over for kan udgiveren med nogen ret hævde, at det er et ubilligt krav, som langt overstiger hans forpligtelse. Derimod kan han ikke afvise kravet om fyldestgørende indgange til det materiale, som bringes i udgaven. Allermest savnes en kronologisk kildefortegnelse, gerne med en summarisk karakteristik af det enkelte dokument i eet el. få ord; derimod ville henførelse til det enkelte kloster være unødvendig, da det kan ses af de udførlige navneregistre. Det er meget besværligt, at man nu må gennemgå den 16 sider store systematiske fortegnelse, som ovenikøbet uden tvingende grunde flere steder afviger fra den rækkefølge, hvori aktstykkerne er trykt i udgaven. Desuden er det ikke alle dokumenter, som entydigt kan indpasses i et nok så vel gennemtænkt systematisk skema.

I person- og stednavneregistret må man ofte gennem flere opslag, før man finder det rette. At C og K er slået sammen går an, men det tager lidt tid at vænne sig til, at P skal søges under B og T under D. Erik og Katharina af Pommern findes hverken under deres navne eller under Pommern, men henholdsvis under Dänemark og Bayern. Til gengæld skal Maribo og Mariager ikke søges under Dänemark, men under deres navne. I det omfattende ord- og sagregister finder man »birgittenkloster« med en mængde underafdelinger, derimod ikke »clarissen(kloster)«, man må gå til »Klara, Clara« i navneregistret for at få henvisning til Bamberg og Nürnberg, hvis clarisserklostre optræder i teksterne. Henvisningerne til »messe« er fordelt på Messe og missa efter teksternes sprog, bortset fra tekster med blandingssprog. Således findes der under opslagsordet missa ingen henvisning til nr. 134, en protokol over visitation i Altomünster 1560 ført dels på tysk, dels på latin. Paragraf 8 omhandler messen, og der anføres bl. a.: Legit latine missam et minor canon ... Iøvrigt forekommer »sungen messe« som registerrubrik, men ikke »læst messe«.

En side rettelser til sidst i bd. 2 har næsten udryddet de uundgåelige trykfejl og unøjagtigheder, enkelte steder har kontrollen dog svigtet, datoen i nr. 172 er »am sant Mathias abent«, altså 23. febr., men både i indholdsfortegnelse og regest opløst som 28. februar. Endelig føles det som et minus, at der såvel i indholdsfortegnelse som registre kun henvises til numre, men ikke til sidetal, samtidigt med at kolumnetitler mangler for teksternes vedkommende. Da adskillige tekster fylder flere sider, må man bladre og bladre, først for at finde det rette nummer, dernæst for at finde det afsnit, man søger. Udgavens anvendelighed som opslagsbog kunne være lettet betydeligt med en relativ beskeden merudgift og en overkommelig arbejdsindsats.

Disse negative bemærkninger er dog kun bagateller over for det faktum, at vi har fået en omfattende og solidt gennemført kildeudgave til glæde og gavn for alle nordiske historikere, der arbejder med senmiddelalderlige problemer.

Thelma Jexlev